

2017-03-31

Dnr: 511-5581-16

Natura 2000-områdets namn och områdeskod
Verkarna, SE0210325

Områdestyp och skyddsstatus

SAC (Särskilt bevarandeområde enligt EU:s art- och habitatdirektiv).

Regeringen godkände utpekande av området i april 2004.

Tidigare bevarandeplan fastställdes av Länsstyrelsen i mars 2009.

Denna bevarandeplan fastställdes av Länsstyrelsen den 31 mars 2017.

Områdets storlek

4,4 ha

Ingående naturtyper enligt art- och habitatdirektivet

<u>Kod</u>	<u>Namn</u>	<u>Areal</u>
6270	*Silikatgräsmarker	1,0 ha
8230	Hällmarkstorräng	1,7 ha

*) Bevarandet av naturtypen har hög prioritet inom EU.

Naturtypernas utbredning visas på karta, bilaga 1.

Ingående arter enligt art- och habitatdirektivets bilaga 2

1973 Hällebräcka (*Saxifraga osloënsis*)

Ägarförhållanden

Privata.

Kommun

Östhammar.

Översiktlig beskrivning av området

Natura 2000-området Verkarna ligger på Söderön, en halvö söder om Öregrund. Söderön utmärks av ett rikt kulturlandskap där beteshagar, skogsbeten och hamlade träd fortfarande är i aktivt bruk. Denna tradition har, tillsammans med det småskaliga landskapet och de kalkrika jordarna, betytt att området är mycket rikt på hävdgynnade arter. Området Verkarna är speciellt utvalt för att det är en bra växtplats för den rödlistade växten hällebräcka. Denna ört förekommer endast i ett smalt bälte tvärs över Skandinavien, från Upplandskusten till Oslotrakten.

Natura-2000 området består av en mjölkkohage nära gården Verkarna. Vegetationen närmast lagården är gödselpåverkad som den ofta blir i hagar med mjölkkor. För övrigt består hagen av vidsträckta hållmarker åtskilda av stråk med djupare jordtäckte och varierad fuktighet. På hållarna är tall dominerande träslag, men det finns även gran, en och flera olika slags lövträd i hagen.

Bevarandesyfte

Bevarandesyftet med Natura 2000-området Verkarna är att bevara eller återställa gynnsamt tillstånd för de prioriterade bevarandevärden som anges nedan. Även prioriterade bevarandeåtgärder anges nedan.

Länsstyrelserna ska enligt 17 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. ta fram bevarandesyften för alla Natura 2000-områden. Bevarandesyftet används tillsammans med beskrivningarna av områdets livsmiljöer och arter vid tillståndsprövningar som rör området, enligt 7 kap 28a – 29§§ miljöbalken.

Bevarandesyftet ger även vägledning om hur myndigheterna behöver arbeta för att prioritera Natura 2000-områden i det fortsatta skyddsarbetet enligt 7 kap. 27 § miljöbalken och 16 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Prioriterade bevarandevärden:

- Naturtyperna silikatgräsmarker och hållmarkstorräng.
- Arten hällebräcka.

Motivering: Varierad hagmark med mycket hällar och en av länets finaste lokaler för hällebräcka.

Prioriterade bevarandeåtgärder:

- Fortsatt bete.
- Anpassa betesintensiteten så att blomning och frösättning gynnas, samtidigt som förna inte försämrar för områdets karaktärsarter.
- Stora friväxande hagmarksträd ska behållas och få stå solbelysta.
- Røjning av igenväxningsvegetation (sly, buskar, storvuxna växter och negativa indikatorarter, t ex nässlor, örnbräken, skräppa m.m.) i alla naturtyper.
- Spara äldre träd, vidkroniga träd, sälg samt bärproducerande träd och buskar.
- Håll lämpliga växtplatser för hällebräcka fria från konkurrerande vegetation och kvävande barr- och förnatäcke.
- Praktisera sent betespåsläpp där detta är lämpligt för att gynna bl. a. hällebräcka, orkidéer, fjärilar och övriga insekter.

2017-03-31

Dnr: 511-5581-16

- Ökat skydd av marken. Endast en del av Verkarna sköts med miljöersättning.
- Anpassa användningen av avmaskningsmedel till det aktuella parasittrycket genom att ta träckprov på betesdjuren och avmaska helst en vecka innan betessläpp eller då djuren går på bete på åkermark.

Beskrivning av naturtyper och arter

6270 - *Silikatgräsmarker (1,0 ha)

Mellan hällarna är vissa delar gödselpåverkade, men denna del blir mindre i den norra delen av hagen. Kvävekänsliga naturbetesväxter som darrgräs, vårbrodd, prästkrage, jungfrulin och svartkämpar är relativt vanliga.

Betesdriften ska upprätthållas utan att tillskottsutfodring av djuren ger ökad näringstillförsel till betesmarken. Detta för att inte högvuxna och kvävegynnade växter ska öka på bekostnad av den artrika, hävdberoende floran och ljus- och värmekrävande insekter.

Upphört bete utgör ett hot mot naturtyperna. För alla betesmarker gäller dock att ett för hårt betetryck kan missgynna vissa blomväxter, fjärilar, bin och humlor m.fl. Därför bör det vara möjligt att då och då göra uppehåll i betet eller hävda betesmarkerna mer extensivt. Det är ibland lämpligt att släppa på betesdjuren relativt sent på året med tanke på hällebräcka. Naturtypen tar också skada vid användning av avmaskningsmedel med makrocycliska laktoner (där avermektinerna ingår) eftersom det slår ut den dynglevande insektsfaunan.

8230 - Hällmarkstorräng (1,7 ha)

Hällarna är till stor del barskrapade men i olika skrevor och svackor finns ett tunt jordtäckte med växter som fårsvingel, bockrot, gråfibbla, gulmåra, brudbröd och hällebräcka. Fortsatt bete utan gödsling är viktig för naturtypens fortbestånd. Inte bara själva avbetningen utan även djurens tramp är viktiga för att dels minska konkurrensen mellan arterna, och dels ge ettåriga växter chansen att gro i jordblottorna. Hällarna är främst bevuxna med tallar. Dessa träd bör helst inte stå för tätt, dels för att de skuggar och dels för att solbelysta grova tallar är en viktig tillgång för många djur (bl.a. skalbaggar).

Hällmarkstorrängar är generellt sett växtsamhällen med torktåliga arter av kärlväxter, lavar och mossor på silikatrika hällmarksytor. Hällarna är tidvis mycket torra och har ett tunt, fläckvist förekommande jordtäckte som maximalt får täcka 50 % av ytan. Ytorna är främst plana och överskrider inte 30° lutning och består oftast av näringsfattiga graniter och gnejser. Naturtypen förekommer i huvudsak i områden med någon typ av störning, till exempel bete. Kärlväxter som fetbladsväxter, styvmorsviol, tjärblomster, bergglim och mandelblom karaktäriserar naturtypen. De artrikaste och värdefullaste exemplen förekommer i öppna betesmarker, kust- eller åkerlandskap.

Hällmarkstorrängar är känsliga för ändrad markanvändning, till exempel upphörd slåtter eller bete. Även övergödning och användning av bekämpningsmedel har en negativ påverkan på flera av arterna. Naturtypen tar också skada vid användning av avmaskningsmedel med makrocycliska laktoner (där avermektinerna ingår) eftersom det slår ut den dynglevande insektsfaunan.

1973 - Hällebräcka (*Saxifraga osloënsis*)

Hällebräcka är en ettårig art som förekommer i betesmarker, vägslänter och mindre täkter. Arten är starkt kalkgynnad och unik för Skandinavien. Den är konkurrenskänslig och kräver störning som bete, tramp eller välgantsslätter. Arten är självbefruktande men insektpollinering förekommer. Fröna sprids med vind eller djur. Spridningsavståndet är ca 10 meter men efter vägar kan avståndet vara mycket längre.

Bestånden varierar kraftigt i individantal och frösättning år från år. Variationen beror till stor del på väderförhållanden. Exempelvis har torka under blomning en stor inverkan på frösättningen. Ett för tunt snötäcke kan innebära att de unga plantorna inte överlever vintern. Arten har en långlivad fröbank. I artikel 17-rapporteringen bedömdes hällebräcka ha otillfredsställande status. Denna status gäller även för Uppsala län.

I små fällor bör betet vara måttligt och gärna sent, d.v.s. efter den 15 juli. Stora fällor kan betas tidigare. Färbete kan vara ett problem eftersom de är förtjusta i örter. På vissa lokaler kan det krävas att träd och buskar avverkas/röjs. Tramp och bökande av betesdjur kring växtplatserna är positivt i mindre omfattning. Detta gör att hällebräckans frön lättare kan gro. De flesta fröna gror på hösten men en mindre del gror på våren. Om växtplatserna växer igen kan man ta bort mossa, lavar och barr manuellt. Om hällebräckan försvinner från lokalen kan man genom markstörning aktivera fröbanken.

De största hoten mot hällebräcka är brist på hävd och störning samt i viss mån felaktig hävd. De åtgärder som därför är viktigast är att bibehålla hävd. Slåtter ska utföras sent och med skärande redskap. Materialet ska samlas upp. Slåtter behöver kompletteras med att mossa och annan vegetation regelbundet rensas bort från delar av block och hällmarker, för att på så sätt skapa blottade ytor.

Bevarandemål

6270 - *Silikatgräsmarker

Arealen silikatgräsmarker ska vara minst 1,0 ha. Naturtypen ska bestå av öppen gräsmark med en vegetation präglad av bete. Betesintensiteten ska vara så väl avvägd att blomning och frösättning gynnas samtidigt som förna inte påverkar områdets karaktärsarter negativt. Täckningen av träd och buskar som vuxit upp i ett hävdad landskap ska vara sparsam till måttlig och vedartad igenväxningsvegetation ska inte

förekomma. Täckningen av negativa indikatorer som hundkåx, brännässla, örnbråken, krusskräppa, grenrör, hundåxing eller hässlebrodd ska vara mycket sparsam. Flera typiska kärllväxtarter ska förekomma allmänt i området, t.ex. darrgräs, vårbrodd, prästkrage, jungfrulinarter och svartkämpar.

8230 - Hällmarkstorräng

Arealen hällmarkstorräng ska vara minst 1,8 ha. Hela arealen ska betas. Den öppna karaktären ska bevaras och samt behålla variationsrikedomen av buskar och träd ska behållas. Hagmarksträden bör stå väl solbelysta. De betes- och slåttergynnade arter som finns i området ska finnas kvar i livskraftiga populationer. Typiska arter i Verkarna är vårbrodd och hällebräcka. Hällebräcka, se särskilt stycke nedan.

1973 – Hällebräcka

Hällebräcka ska finnas kvar i en livskraftig population. Hällebräckans livsmiljö ska hävdas med bete eller slåtter alternativt markstörning. Dess livsmiljö får inte växa igen med konkurrerande växter, mossa, buskar eller träd.

Bevarandetillstånd idag

6270 - *Silikatgräsmarker

Bevarandetillståndet för silikatgräsmarkerna i Verkarna är gynnsamt. Om gödselpåverkan i hagen ökar kan detta tillstånd snabbt ändras.

8230 - Hällmarkstorräng

Bevarandetillståndet för hällmarkstorrängarna i Verkarna är gynnsamt. Om gödselpåverkan i hagen ökar kan detta tillstånd snabbt ändras.

1973 – Hällebräcka

Bevarandetillståndet för hällebräcka i Verkarna är ogynnsamt. Målet för hällebräckans populationsstorlek är 1500-2000 individer, men 2016 fanns endast 8 exemplar. För lågt betetryck och för lite tramp runt hällarna kan vara orsaken till detta.

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt?

- Upphört eller försvagat bete vilket kan leda till att förna kväver den betesgynnade floran.
- Igenväxning av öppna hävdade marker.
- För hårt betetryck. Om det händer enstaka år innebär det ett hot mot insektsfaunan och om det upprepas även mot floran.
- För tidigt betespåsläpp och intensivt bete under vår och försommar vilket kan missgynna tidigblommande, slåttergynnade växter och därmed många insekter.

- Gödsling, vinterbete eller tillskottsutfodring i betesmarker.
- Igenväxning av buskar (gäller de öppna naturtyperna silikatgräsmarker och hållmarkstorräng).
- Skogsbruksåtgärder.
- Markavvattning.
- Plöjning, gödsling och uppodling av gammal åkermark.
- Skogsplantering.
- Insådd av främmande arter.
- Kalkning.
- Utsläpp eller spridning av kemikalier, till exempel bekämpningsmedel och avmaskningsmedel. Användning av avmaskningsmedel med den verksamma substansen ivermektin bör undvikas när djuren går i Natura 2000-området eftersom det slår ut den dynglevande insektsfaunan.
- Exploatering.
- För lite störning i form av tramp kring hällebräckans växtplatser.
- Fårbete kan påverka växtplatser med hällebräcka negativt eftersom fåren betar selektivt och riskerar att få smak för just hällebräcka.

Bevarandeåtgärder

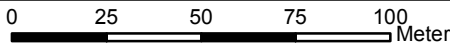
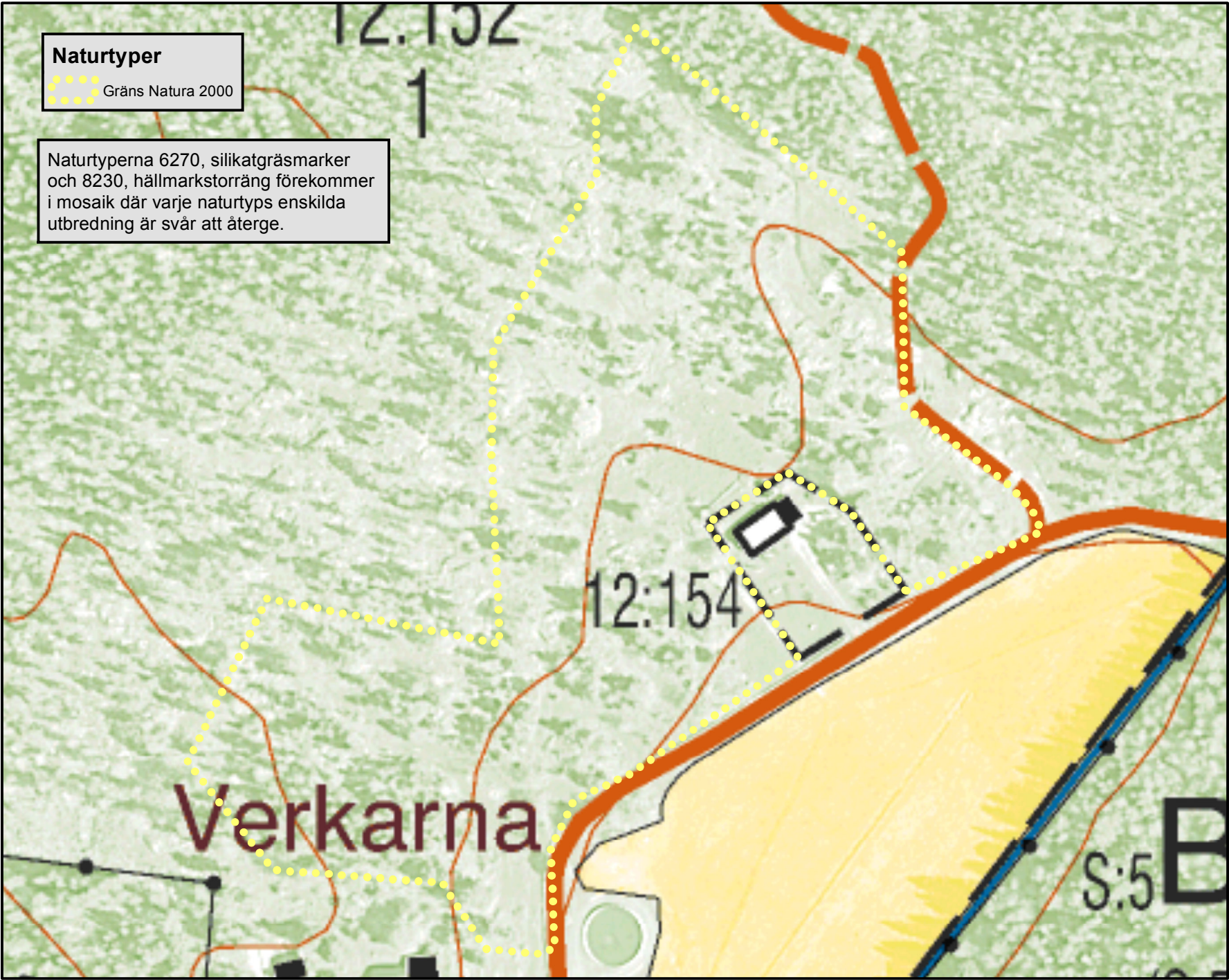
Se prioriterade bevarandeåtgärder.

Bilaga

1. Naturtyper enligt Natura 2000.

Naturtyper
Gräns Natura 2000

Naturtyperna 6270, silikatgräsmarker och 8230, hällmarkstorräng förekommer i mosaik där varje naturtyps enskilda utbredning är svår att återge.

1:2 000

© Lantmäteriet/Länsstyrelsen

Bilaga 1. Naturtyper enligt Natura 2000.
Tillhör Länsstyrelsens i Uppsala län,
Bevarandeplan 2017-03-31,
dnr 511-5581-16.
Natura 2000-området
Verkarne,
SE0210325,
Kommun: Östhammar.